

Pakiety przyrodnicze Programu Rolnośrodowiskowego 2007-2013 czyli jak rolnik może chronić przyrodę i zarabiać pieniądze

Czym jest Program Rolnośrodowiskowy?

Program stanowi finansowe wsparcie dla rolników gospodarujących w sposób tradycyjny i przyjazny dla środowiska. Jest jedną z form finansowej pomocy udzielanej przez Unię Europejską oraz Rząd Polski. Głównym przesłaniem Programu jest zachowanie i ochrona środowiska przyrodniczego i krajobrazu naszych wsi.

Rolnik uczestniczący w Programie Rolnośrodowiskowym może na ten sam hektar gruntu oprócz dopłaty rolnośrodowiskowej otrzymać też inne dotacje, na przykład dopłaty bezpośrednie oraz dopłaty dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania.

wszystkie pakiety nowego Programu Rolnośrodowiskowego 2007-2013 będą dostępne na obszarze całej Polski

Kto może uczestniczyć w Programie Rolnośrodowiskowym?

Rolnicy (osoby fizyczne lub osoby prawne) posiadający gospodarstwo rolne, którzy użytkują rolniczo co najmniej 1 hektar użytków rolnych.

Jakie są warunki przystąpienia do Programu Rolnośrodowiskowego?

Rolnik przystępujący do Programu Rolnośrodowiskowego będzie zobowiązany do spełnienia minimalnych wymogów dobrego gospodarowania. Te podstawowe zasady wynikają z obowiązujących obecnie przepisów prawnych. Dotyczą one m.in. rolniczego wykorzystania ścieków i osadów ściekowych, przechowywania i stosowania nawozów i środków ochrony roślin oraz utrzymania porządku w gospodarstwie. Rolnik będzie również zobowiązany gospodarować przez okres 5 lat zgodnie z wymogami poszczególnych pakietów rolnośrodowiskowych na podstawie przygotowanego wspólnie z doradcą rolnośrodowiskowym planu rolnośrodowiskowego. Do wynikających z tego obowiązków będzie należało m.in. sporządzanie regularnych zapisów dotyczących użytkowania na gruntach zgłoszonych do Programu.

Co to jest plan rolnośrodowiskowy?

Plan działalności rolnośrodowiskowej jest dokumentem, który musi posiadać rolnik ubiegający się o przyznanie płatności z tytułu realizacji Programu Rolnośrodowiskowego. Plan zawiera praktyczne wskazówki i wymogi co do sposobu gospodarowania na gruntach zgłoszonych do Programu w czasie 5 lat jego trwania. Plan działalności rolnośrodowiskowej powinien być opracowany przez wnioskodawcę przy udziale doradcy rolnośrodowiskowego.

Pakiety projektu Programu Rolnośrodowiskowego 2007-2013

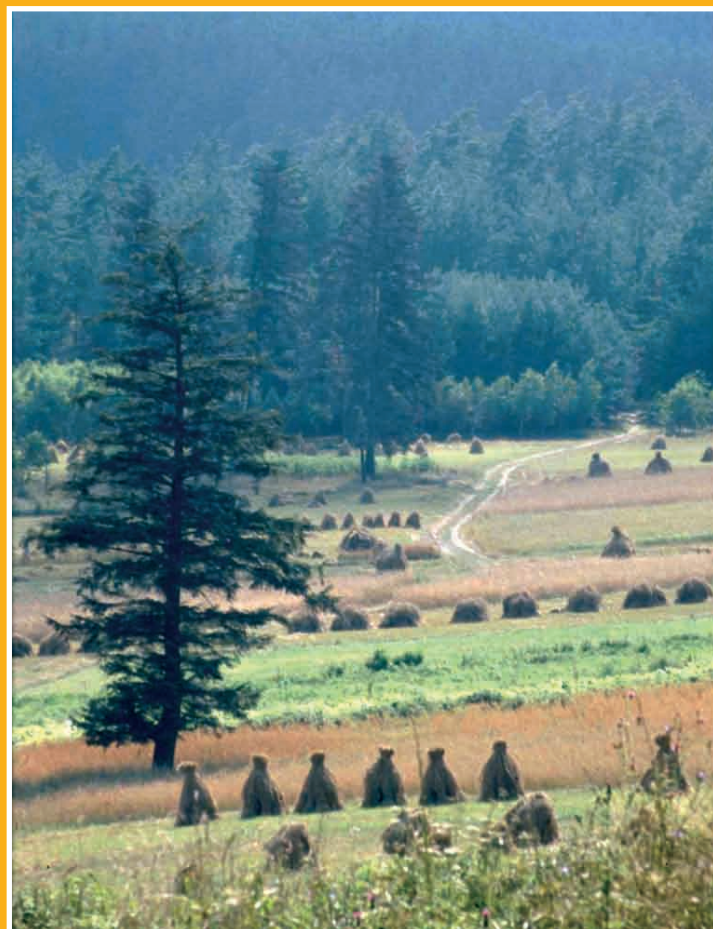
Pakiet 1.	Rolnictwo zrównoważone
Pakiet 2.	Rolnictwo ekologiczne
Pakiet 3.	Ekstensywne trwałe użytki zielone
Pakiet 4	Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych
Pakiet 5	Zachowanie lokalnych odmian roślin uprawnych
Pakiet 6.	Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich
Pakiet 7.	Ochrona gleb i wód
Pakiet 8.	Strefy buforowe

Na zielono zaznaczono pakiety przyrodnicze.

Czym są pakiety przyrodnicze w Programie Rolnośrodowiskowym?

Pakiety przyrodnicze, czyli pakiet 3: Ekstensywne trwałe użytki zielone oraz pakiet 4: Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych związane są z prowadzeniem ekstensywnej gospodarki łąkowo-pastwiskowej. Warianty i płatności zaproponowane dla pakietów przyrodniczych zawiera poniższa tabela. Są to działania mające na celu zachowanie

różnorodności świata przyrody, a zwłaszcza ochronę cennych przyrodniczo łąk i pastwisk oraz gniazdujących na nich ptaków, których przetrwanie jest uzależnione od tradycyjnego użytkowania rolniczego.

Fot.: A. Keczyński

Warianty i płatności pakietów przyrodniczych w projekcie Programu Rolnośrodowiskowego 2007-2013

Nr pakietu	Pakiet rolnośrodowiskowy	Nr wariantu	Wariant rolnośrodowiskowy	Planowana wysokość płatności rolnośrodowiskowej
3	Ekstensywne trwałe użytki zielone	3.1	Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach	500 zł/ha
		3.2	Ochrona siedlisk lęgowych ptaków	1600 zł/ha
4.	Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych	4.1	Mechowiska	1450 zł/ha
		4.2	Szuwary wielkoturzycowe	
		4.3	Łąki trzęślicowe i selernicowe	
		4.4	Murawy ciepłolubne	
		4.5	Pónaturalne łąki wilgotne	
		4.6	Pónaturalne łąki siedlisk świeżych	
		4.7	Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe	
		4.8	Słonorośla	

Dlaczego tradycyjne użytkowanie łąk i pastwisk jest ważne dla przyrody?

Łąki i pastwiska nie są w naszym klimacie trwałym elementem krajobrazu. Stabilną, naturalną roślinnością Europy Środkowej są lasy, które stopniowo zarastają nieużytkowane tereny. Rozwój krzewów i drzew na łąkach i pastwiskach jest powstrzymywany od wielu setek lat przez coroczne wypasanie i wykaszanie oraz usuwanie siana z łąk. W ten sposób rolnicy dają możliwość rozwoju rzadkim, światłolubnym roślinom łąkowym, których zbiorowiska stanowią środowisko życia m.in. zagrożonych gatunków ptaków i motyli. Tym samym, na rolniku spoczywa zaszczytna rola strażnika naszego narodowego dziedzictwa przyrodniczego.

przyroda naszych łąk

Goździk pyszny. Fot.: K. Brzezińska/CMok

Nasięźrzał pospolity. Fot.: CMok

Goździk pyszny i nasięźrzał pospolity (legendarny kwiat paproci) to rzadkie obecnie gatunki roślin, dawniej występujące na naturalnych polanach śródleśnych. Przez ostatnie stulecia przeniosły się na użytkowane rolniczo łąki trzęślicowe. Od właściwego użytkowania tych łąk zależy dzisiaj przetrwanie tych gatunków.

przyroda naszych łąk

Zagniazdowniki

Większość ptaków łąk to tzw. zagniazdowniki. Budują one gniazda na ziemi, a ich pisklęta już kilka godzin po wykluciu wychodzą z gniazda i potrafią same zdobywać pokarm, pozostając nadal pod opieką osobników dorosłych. Jeśli łąki są koszone zanim pisklęta dorosną do wieku lotności, wiele z nich ginie, zwłaszcza przy koszeniu szybko i nisko koszącymi kosiarkami rotacyjnymi. Skutecznym sposobem, aby do tego nie dopuścić jest opóźnianie sianokosów i zmiana sposobu koszenia. Do zagniazdowników należą m.in.: żurawie, czajki, skowronki.

Pisklę żurawia. Fot.: H. Janowski

Z drugiej strony, intensyfikacja użytkowania łąk: nawożenie, zwiększenie liczby pokosów i obsady zwierząt prowadzi do eliminacji tych gatunków. Aby zwierzęta i rośliny związane z łąkami mogły przetrwać, potrzebne jest **ekstensywne użytkowanie**.

przyroda naszych łąk

Bociany

Oba żyjące w Polsce gatunki bocianów: bocian biały i bocian czarny znajdują się pod ochroną. Najlepiej znany i gniazdujący w niemal każdej polskiej wsi bocian biały jest w Europie Zachodniej rzadkością przyciągającą turystów z innych krajów. Ulubionymi żerowiskami tych ptaków są łąki, pastwiska, brzegi wód płynących lub stojących, a także pola uprawne, gdzie polują głównie na małe gryzonie i owady, dużo rzadziej ptazy. Duży spadek liczebności bociana białego w Europie jest związany z niszczeniem tych żerowisk, a więc osuszaniem wilgotnych łąk, regulacją rzek, likwidacją śródpolnych oczek wodnych.

Bocian biały żerujący na podmokłej łące. Fot. P. Dzierża/CMok

Wymogi pakietów przyrodniczych Programu Rolnośrodowiskowego mają na celu promocję tradycyjnych metod gospodarowania we współczesnym rolnictwie na obszarach o szczególnych walorach przyrodniczych.

1. Opóźniony termin pierwszego pokosu

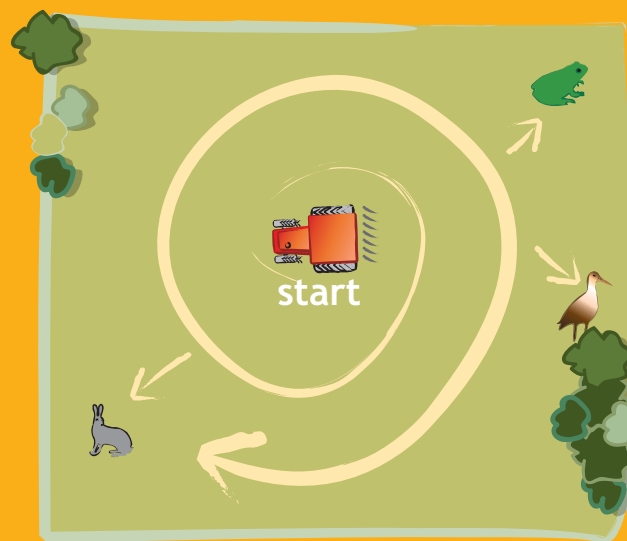
Zbyt wczesne koszenie niszczy lęgi ptaków gniazdujących na łąkach. Na przykład pisklęta derkacza są zdolne do skutecznej ucieczki przed kosiarką dopiero po 1 sierpnia. Ponadto większość roślin łąkowych kwitnie dopiero wczesnym latem a niektóre pod koniec sierpnia. Opóźnienie pierwszego pokosu umożliwia im wydanie nasion.

Roślina łąk podmokłych - krwawnica pospolita, kwitnie późnym latem. Fot.: K. Brzezińska/CMok

2. Koszenie od środka do zewnątrz łąki

Koszenie od środka do zewnątrz ułatwia zwierzętom ucieczkę przed kosiarką. Ma to duże znaczenie dla małych zwierząt żyjących na łąkach, takich jak żaby, gryzonie i ptaki.

Pakiety prz dlaczego tak

3. Pozostawianie niewielkich fragmentów nieskoszonej łąki

Dzięki pozostawieniu niewielkich, nieskoszonych fragmentów łąki, mogą na niej przetrwać później zakwitające trawy i zioła. Takie miejsca są też schronieniem dla owadów, np. rzadkich gatunków motyli.

Przeplatka aurinia. Fot.: M. Sielezniew

4. Podwyższona wysokość koszenia

Odpowiednio wysokie koszenie pozwala znacznie zmniejszyć zabijanie drobnych zwierząt oraz umożliwia rozwój typowych roślin łąkowych. Zaleca się podwyższenie kosiarki rotacyjnej lub stosowanie kosiarki listwowej. Niektóre łąki, np. łąki bagienne należy kosić nawet powyżej 10 cm, aby nie uszkadzać kęp turzyc i warstwy mszystej.

Żaba moczarowa. Fot.: R. Zubkowicz

5. Obowiązek usunięcia lub złożenia w stogi skoszonego siana do 2 tygodni po pokosie

Sprzątanie siana pozwala na lepsze naświetlenie runi i umożliwia roślinom kielkowanie i wzrost. Ułatwia też wysiewanie i rozprzestrzenianie się nasion. Tradycyjne stogi układane na łąkach stanowią miejsce schronienia i rozrodu dla owadów i małych ssaków.

Fot.: K. Brzezińska/CMok

Przyrodnicze: Czy są jakieś wymogi?

7. Ograniczona obsada zwierząt na pastwisku

Zbyt duże stado pasące się w jednym miejscu powoduje zgryzanie roślinności „do gołej ziemi”, pozostawianie dużej liczby odchodów na małym obszarze oraz intensywne deptanie runi i darni, przez co niszczone są siedliska wielu roślin i zwierząt. Z kolei zbyt mała liczba zwierząt na pastwisku powoduje, że wybiórczo zgryzają one rośliny, zwiększając zachwaszczenie łąki. W obu przypadkach zmniejsza się wydajność łąki i bogactwo gatunkowe roślin.

Fot.: K. Ławska

6. Brak nawożenia lub jego ograniczenie

Umiarkowane nawożenie lub brak nawożenia pozwala przetrwać roślinom przystosowanym do mało żyznych warunków. Nie są one wówczas zagłuszane przez gatunki azotolubne.

Zacienienie runi przez zwarte platy azotolubnej pokrzywy uniemożliwia kielkowanie i wzrost innych gatunków roślin. Fot.: K. Brzezińska/CMok

W pakietach przyrodniczych obowiązują również zakazy stosowania środków ochrony roślin, ścieków, osadów ściekowych, budowy nowych i rozbudowy istniejących systemów melioracyjnych, przeorywania, wiatowania, podsiewania, a także włókowania od 1 kwietnia do 1 września oraz stosowania zabiegów agrotechnicznych od 1 kwietnia do pierwszego pokosu.

Szczegółowe wymogi pakietów przyrodniczych w projekcie Programu Rolnośrodowiskowego 2007-2013

	Termin wykonania koszenia	% do skoszenia w danym roku	Wysokość koszenia	Dopuszczalna obsada zwierząt/ha	Termin prowadzenia wypasu	Nawożenie
Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach	1.06-30.09 (1 lub 2 razy na rok)	90-95%	5-15cm	Do 1 DJP* (maksymalne obciążenie do 10 DJP)	1.05-15.10 (koniki polskie i koniki huculskie przez cały rok)	wapnowanie lub nawożenie azotem do 60 kg/ha/rok
Ochrona siedlisk lęgowych ptaków	15.08-30.09			Do 20.07 0,5 DJP, po 20.07 0,5-1,0 DJP (maksymalne obciążenie do 10 DJP)		
Pónaturalne łąki siedlisk świeżych	15.07-30.09 (1 lub 2 razy na rok)			Do 1 DJP (maksymalne obciążenie do 10 DJP)	20.07-15.10 (na terenach zalewowych nie wcześniej niż 2 tyg. po ustąpieniu wód)	
Pónaturalne łąki wilgotne						
Łąki trzęślicowe i selernicowe	15.09-30.10	50% (lub całość raz na 2 lata)	10-15cm	—		Zakaz
Mechowiska	15.07-30.09					
Szuwary wielkoturzycowe		20% (lub całość raz na 5 lat)	Do 0,2 DJP	Nie wcześniej niż 2 tygodnie po ustąpieniu wód - do 15.10		
Murawy ciepłolubne		80-85%	Do 10cm	0,4-0,6 DJP (maksymalne obciążenie 5 DJP)	Do 15.10	
Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe	—					
Słonorośla	—		0,5-1,0 DJP			

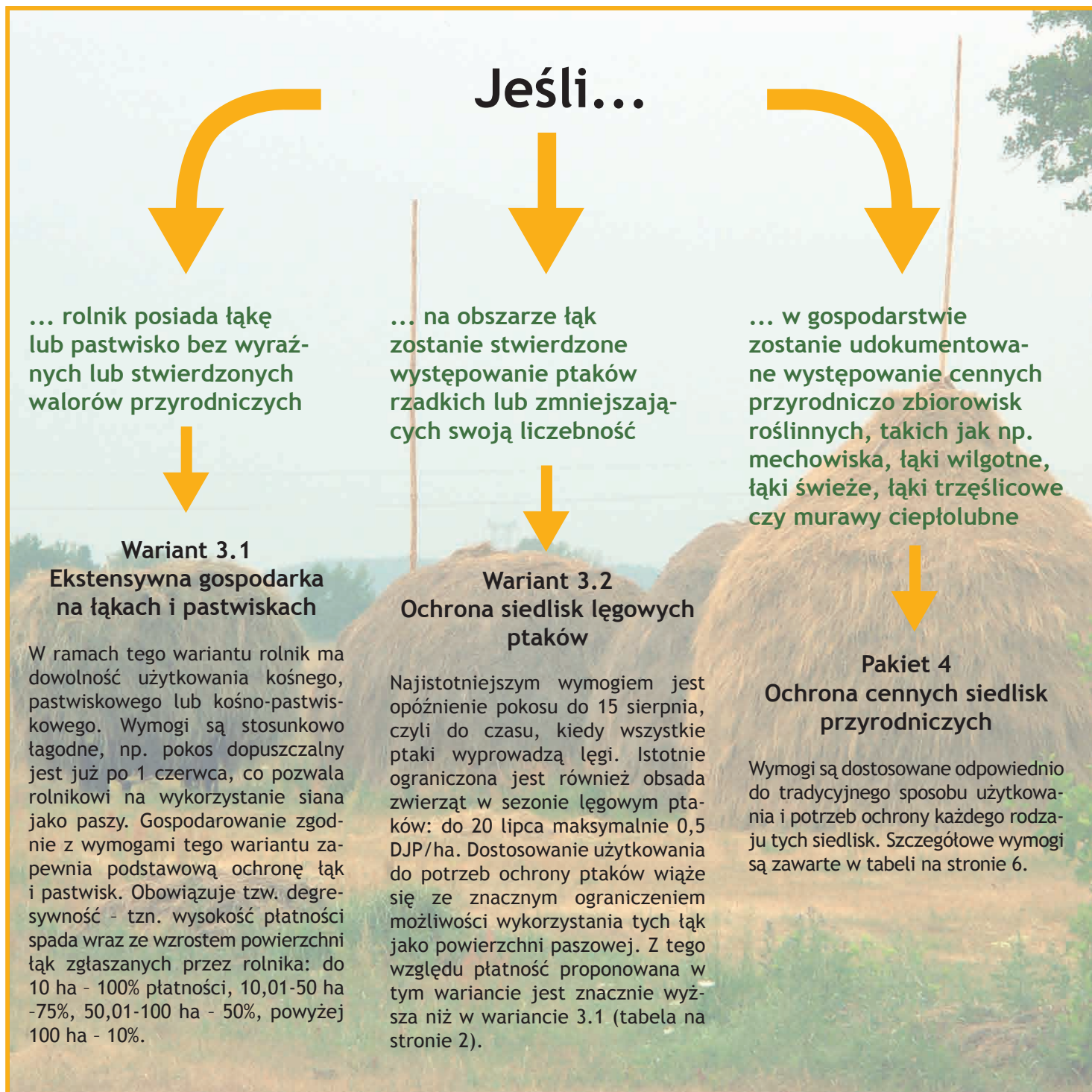
* DJP - Duża Jednostka Przeliczeniowa - umowna jednostka liczebności zwierząt hodowlanych w gospodarstwie, wg polskich norm odpowiadająca jednej krowie o masie 500 kg.

Jakie są warunki przystąpienia do wysokopłatnych pakietów przyrodniczych Programu Rolnośrodowiskowego?

Jeżeli doradca rolnośrodowiskowy dostrzeże wyjątkowe walory przyrodnicze łąki zgłaszanej do Programu, proponuje zamiast pakietu podstawowego 3.1 (500zł/ha/rok), jeden z pakietów specjalistycznych (1600 lub 1450 zł/ha/rok). Warunkiem przystąpienia do realizacji pakietów specjalistycznych: pakietu ptasiego (3.2) lub roślinnego (4.1

- 4.8), jest wykonanie dokumentacji odpowiednio ornitologicznej lub botanicznej, które wraz z planem rolnośrodowiskowym będą podstawą do realizacji działań na danej łące lub pastwisku. Dokumentacja ta jest sporządzana przez eksperta i potwierdza gniazdowanie odpowiednich gatunków ptaków lub występowanie cennych siedlisk roślinnych. Wraz z wypłatą pierwszej płatności rolnośrodowiskowej rolnik otrzyma dodatkową jednorazową dopłatę - zwrot tzw. kosztów transakcyjnych, przeznaczony na pokrycie kosztów wykonania dokumentacji ornitologicznej lub botanicznej przez eksperta.

Który pakiet przyrodniczy wybrać?

W obrębie gospodarstwa rolnik może realizować zarówno wariant podstawowy (3.1), wariant ptasi (3.2), jak i warianty roślinne (4.1-4.8), jednak na jednym fragmencie łąki może wdrażać tylko jeden z nich.

W praktyce dany płat łąki często będzie spełniał warunki umożliwiające realizację zarówno wariantu ptasiego jak i roślinnego. W takim przypadku decyzję o wyborze wariantu podejmuje rolnik w konsultacji z doradcą rolnośrodowiskowym, ewentualnie ekspertem ornitologiem/botanikiem.

Po wykonaniu planu rolnośrodowiskowego rolnik składa wypełniony wniosek o dopłatę w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, plan zaś jest dokumentem służącym realizacji Programu oraz przedkładanym w razie kontroli.

Koszty transakcyjne wykonania dokumentacji ornitologicznej lub botanicznej:

Lp.	Powierzchnia siedliska	Koszty sporządzenia dokumentacji siedliska (PLN)
1.	do 1 ha	500
2.	od 1,01 ha do 5 ha	1000
3.	od 5,01 ha do 20 ha	2000
4.	od 20,01 ha do 50 ha	3000
5.	Powyżej 50 ha	4000

Pozostałe wymogi są takie jak w całym Programie Rolnośrodowiskowym, którego częścią są pakiety przyrodnicze (str. 1).

Co chronią pakiety przyrodnicze Programu Rolnośrodowiskowego?

Ekstensywne trwałe użytki zielone (pakiet 3)

Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach (wariant 3.1)
planowana wysokość dopłaty: 500 zł/ha

Ekstensywnie użytkowane łąki i pastwiska zajmowały niegdyś większość obszarów rolniczych w Polsce. Były one mało nawożone, zatem mniej żyzne. Ze względu na niską produktywność, koszenie na tych terenach odbywało się maksymalnie dwa razy do roku, przy czym na wielu obszarach pierwszy pokos był zazwyczaj opóźniony ze względu na wysoki poziom wód. Do takiego sposobu użytkowania przystosowała się roślinność i zwierzęta bytujące na terenach rolniczych. Jako że łąki i pastwiska nie były dosiewane, roślinność wykształcała się na nich spontanicznie, przystosowując się jedynie do regularnego koszenia czy wypasu. Wariant podstawowy pakietu 3.1. Ekstensywne trwałe użytki zielone promuje tradycyjne gospodarowanie łąkowo-pastwiskowe na terenach rolniczych.

Fot.: P. Żelazowski

Ochrona siedlisk lęgowych ptaków (wariant 3.2)
planowana wysokość dopłaty: 1600 zł/ha

Pakiet 3.2 można wdrażać na łąkach i pastwiskach będących siedliskami rzadkich i ginących w Europie gatunków ptaków. Ich realizacja polega na ograniczeniu nawożenia i liczby pokosów lub intensywności wypasu oraz opóźnieniu pierwszego pokosu*. Opóźniony termin pierwszego koszenia umożliwi ptakom łąkowym wyprowadzenie lęgów przed pierwszym pokosem.

Gniazdo i jaja czajki. Fot.: CMok

Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych (pakiet 4)

Pakiet 4 dotyczy cennych przyrodniczo siedlisk roślin występujących na obszarach rolniczych, tradycyjnie użytkowanych jako łąki kośne lub pastwiska. Aby zachować występujące na nich rzadkie gatunki roślin i zwierząt, konieczne jest utrzymanie tradycyjnych sposobów gospodarowania.

Mechowiska (wariant 4.1)
planowana wysokość dopłaty: 1450 zł/ha

Mechowiska, czyli niskoturzcycowe, bogate w mszaki zbiorowiska łąk bagiennych (łąki turzycowo-mszyste, młaki niskoturzcycowe) występują na torfowiskach zasilanych wodą gruntową. Większość mechowisk była tradycyjnie koszona raz w roku, raz na 2 lata lub nawet rzadziej, w zależności od dostępności terenu i wysokości zwierciadła wody w danym roku. Siano wykorzystywano zazwyczaj jako ściótkę dla zwierząt gospodarskich. Obecnie z powodu postępującego osuszania bagien i zaniechania koszenia, coraz więcej mechowisk zarasta brzozą lub łożą albo ich roślinność przekształca się w wilgotne łąki.

Najlepiej zachowane w Polsce rozległe mechowiska znajdują się w dolinie rzeki Rospudy pod Augustowem. Fot.: K. Brzezińska/CMok

Szuwary wielkoturzcycowe (wariant 4.2)
planowana wysokość dopłaty: 1450 zł/ha

Szuwary wielkoturzcycowe występują na bagnach i mokradłach. Najczęściej porastają obszary zasilane żyznymi wodami rzecznyymi (łęgi nadrzeczne). Mogą także rozwijać się w płytkich wodach stojących (łęgi zastoiskowe) lub płynących. Są stosunkowo powszechne na obszarze całego kraju, zwłaszcza w dolinach rzek. Na wielu terenach szuwary wielkoturzcycowe były tradycyjnie koszone raz na kilka lat, na ściótkę dla bydła lub rzadziej na siano. Są to siedliska stosunkowo ubogie w gatunki roślin, natomiast pełnią ważną rolę w okresie lęgowym ptaków wodnoblotnych, są żerowiskiem dużych ssaków roślinożernych oraz miejscem tarlisk ryb. Spełniają też ważną rolę w gromadzeniu wód zalewowych oraz w naturalnym oczyszczaniu wód powierzchniowych. Największe znaczenie dla przyrody mają turzycowiska zajmujące rozległe tereny.

Łąki trzęślicowe i selernicowe (wariant 4.3)
planowana wysokość dopłaty: 1450 zł/ha

Łąki trzęślicowe występują najczęściej na niewielkich wyniesieniach pośród bagien (grądach) na siedliskach zmiennowilgotnych, charakteryzujących się wysokim poziomem wód gruntowych wiosną, opadających znacznie w trakcie lata i jesieni.

Łąki selernicowe, zbliżone do łąk trzęślicowych pod względem składu gatunkowego roślin i sposobu użytkowania, występują przede wszystkim na glebach madowych w środkowych i dolnych odcinkach dolin dużych rzek. Łąki trzęślicowe i selernicowe należą do najcenniejszych półnaturalnych zbiorowisk roślinnych Polski, dzięki dużej różnorodności gatunkowej i znacznej zmienności regionalnej. Zagrożeniem dla omawianego typu łąk jest przede wszystkim intensyfikacja gospodarstwa prowadząca do wykształcenia cenniejszych gospodarczo, ale znacznie uboższych przyrodniczo zbiorowisk roślinnych. Na roślinność tych łąk źle wpływa także pozostawianie skoszonej biomasy oraz zmiany warunków wodnych (niekorzystne jest zarówno przesuszenie jak i nadmierne zabagnienie).

Łąki trzęślicowe stanowią siedlisko rzadkich i chronionych gatunków roślin i motyli. Na zdjęciu modraszka telejus na jedynej dla tego gatunku roślinie żywicielskiej - krwisiągu lekarskim. Fot.: M. Sielezniew

Murawy ciepłolubne (wariant 4.4) planowana wysokość dopłaty: 1450 zł/ha

Murawy ciepłolubne występują w miejscach suchych i nasłonecznionych, na różnym typie podłoża: od gleb piaszczystych i żwirowych do gleb z dużą zawartością wapnia. Szereg występujących w nich roślin to gatunki zaliczane do rzadkich i zagrożonych w skali kraju. Murawy ciepłolubne występują na terenach wyżynnych oraz na nasłonecznionych stokach dużych dolin rzecznych i otwartych, piaszczystych wyniesieniach na nizinach.

Półnaturalne łąki wilgotne (wariant 4.5) planowana wysokość dopłaty: 1450 zł/ha

Półnaturalne łąki wilgotne charakteryzują się stosunkowo dużym bogactwem roślin. Występują powszechnie na terenie całego kraju, na siedliskach wilgotnych, głównie w dolinach rzek. Dla wielu gatunków ptaków wilgotne łąki stanowią siedliska lęgowe, dla innych są miejscem odpoczynku i żerowania.

Podmokłe łąki z dużym udziałem rdestu wężownika są siedliskiem ginącego w Europie motyla - czerwończyka fioletka. Fot.: M. Sielezniew

Półnaturalne łąki świeże (wariant 4.6) planowana wysokość dopłaty: 1450 zł/ha

Półnaturalne łąki świeże występują na lekkich glebach madowych nad rzekami oraz na mineralnych wyniesieniach i stokach dolin rzecznych. Są to siedliska bardzo korzystne dla użytkowania rolniczego, zatem wytworzone na nich łąki w większości zagospodarowano w stopniu intensywnym, co prowadziło do ich ubożenia gatunkowego i utraty walorów przyrodniczych. Cenne przyrodniczo łąki świeże wykształciły się pod wpływem użytkowania dwukośnego.

Typowa łąka świeża. Fot.: Z. Oświecimska-Piasko

Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe (wariant 4.7) planowana wysokość dopłaty: 1450 zł/ha

Murawy bliźniczkowe rozwijają się na glebach umiarkowanie wilgotnych, kwaśnych, oraz na glebach mineralnych i torfowych. Występują na terenie całego kraju, ich bogate gatunkowo warianty występują głównie na terenach górskich i wyżynnych, rzadziej na stokach dolin rzecznych, zwłaszcza w północnej Polsce. Były one tradycyjnie użytkowane jako ekstensywne pastwiska.

Bliźniczka psia trawka. Fot. P. Dzierża/CMok

Słonorośla (wariant 4.8) planowana wysokość dopłaty: 1450 zł/ha

Łąki te występują w zasięgu działania słonych i słonawych wód powierzchniowych lub podziemnych. Zawierają szereg wyspecjalizowanych, rzadkich gatunków roślin i zwierząt charakterystycznych dla siedlisk zasolonych. Słonorośla to biocenozy rzadkie, występują głównie na wybrzeżu oraz w rozproszeniu w dolinach dużych rzek nizinnych. Tradycyjna gospodarka na słonoroślach to ekstensywny wypas.

Śródpolne ostoje przyrody

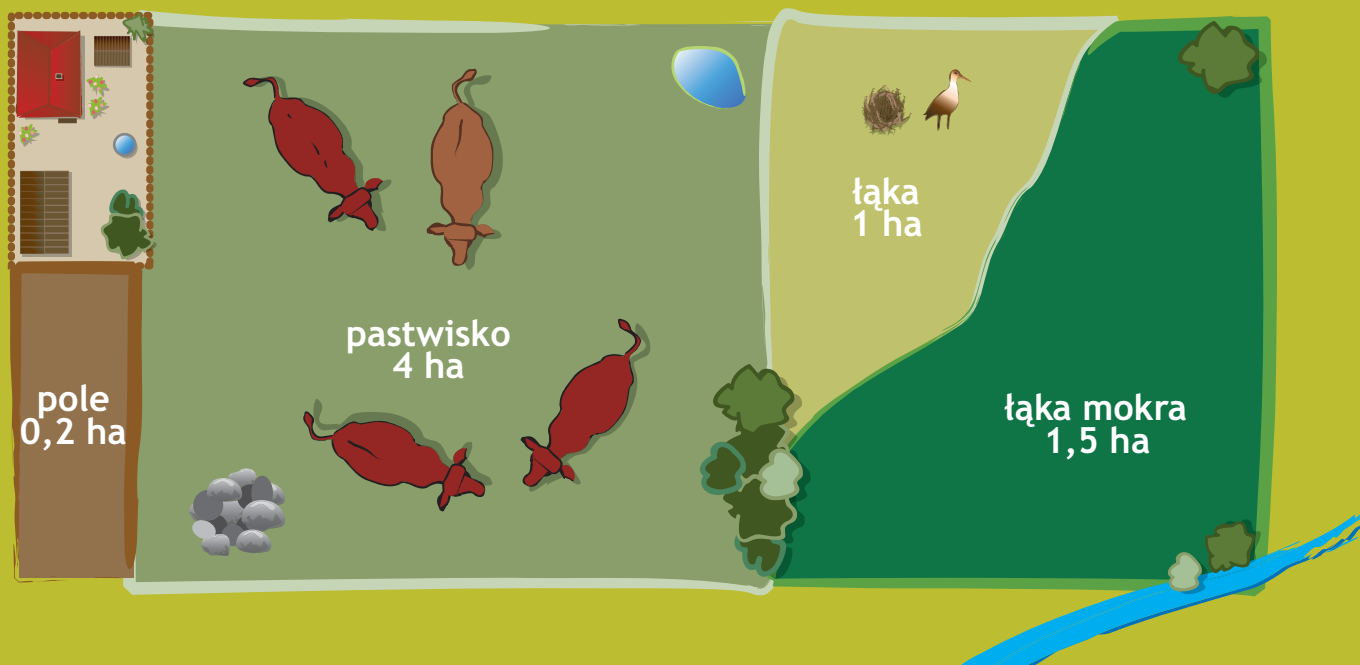
Warto pozostawić znajdujące się na terenie gospodarstwa oczka wodne, zagłębienia z roślinnością bagienną, pojedyncze stare drzewa, kępy zakrzaczeń czy stopy kamieni śródpolnych, ponieważ są one miejscem występowania wielu gatunków roślin i zwierząt. Ze względu na ich znaczenie dla ochrony bioróżnorodności krajobrazu rolniczego planowane jest utworzenie pakietu rolnośrodowiskowego, w którym przewiduje się dopłaty do takich ostoi przyrodniczych.

* szczegółowe wymogi wszystkich pakietów przyrodniczych znajdują się w tabeli na stronie 6.

Chronić środowisko i zarabiać pieniądze

przykład gospodarstwa pana Michała Nowaka

Pan Michał Nowak jest właścicielem gospodarstwa rolnego. Gospodaruje na 0,2 ha pola uprawnego, 4 ha pastwisk, 2,5 ha łąk, posiada 4 krowy tzw. rasy polskiej czerwonej, wpisane do ksiąg hodowlanych. Pan Michał słyszał, że na skutek intensywnej gospodarki rolnej (duże arealy pól z jednym gatunkiem uprawnym, przenawożone łąki, zbyt częste pokosy na łąkach, chemiczne środki ochrony roślin) na zachodzie Europy wyginęło wiele gatunków roślin i zwierząt. Z drugiej strony widzi, że nieużytkowane od kilku lat łąki sąsiadów zarastają krzewami i drzewami. W swoim gospodarstwie chciałby zachować przyrodę w jak najlepszym stanie i chronić ją dla przyszłych pokoleń, jednak musi utrzymać rodzinę. Z tego co słyszał o programach rolnośrodowiskowych wynika, że gospodarowanie w sposób przyjazny dla przyrody może być dla niego bardziej opłacalne niż intensywne rolnictwo.

Pan Michał postanowił zgłosić do programu rolnośrodowiskowego łąki i pastwisko, które użytkuje. Poszedł do najbliższego Ośrodka Doradztwa Rolniczego i umówił się z doradcą rolnośrodowiskowym na wizytę w swoim gospodarstwie. Doradca po obejrzeniu ziemi pana Michała zaproponował mu:

pakiety przyrodnicze Programów Rolnośrodowiskowych:

1. **Objęcie pastwiska pakietem 3 Ekstensywne trwałe użytki zielone w wariantcie 3.1 Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach.** Oznacza to m.in., że na 4 ha swojego pastwiska będzie mógł wypasać swoje 4 krowy. Wypas będzie mógł prowadzić od 1 maja do 15 października. Za takie użytkowanie otrzyma 500 zł dopłaty do hektara x 4 ha = 2000 zł rocznie.
2. **Objęcie 1 ha łąki pakietem 3 Ekstensywne trwałe użytki zielone w wariantcie 3.2 Ochrona siedlisk lęgowych ptaków** Przystąpienie do tego pakietu wymaga jednak wykonania przez eksperta ornitologa* dokumentacji ptasiej, która ma potwierdzić, że na danej łące gniazdują cenne gatunki ptaków. Podczas wizyty ekspert stwierdził, że na łące gniazduje para czajek i derkaczy, dlatego można ją objąć pakietem przyrodniczym 3.2 Ochrona siedlisk lęgowych ptaków. Wariant 3.2 oznacza m.in. opóźnienie pierwszego pokosu do 15 sierpnia i koszenie od środka do zewnątrz łąki. Po objęciu tej łąki wariantem 3.1 Pan Michał przez pięć lat będzie otrzymywał 1600 zł/rok/ha, a dodatkowo wraz z pierwszą wypłatą rolnośrodowiskową otrzyma 500 zł, jako zwrot kosztów wykonania ekspertyzy ornitologicznej dla łąki o powierzchni 1 ha.
3. **Objęcie łąki podmokłej o powierzchni 1,5 ha pakietem 4: Ochrona cennych przyrodniczo siedlisk przyrodniczych.** Przystąpienie do tego pakietu wymaga wykonania dokumentacji siedliskowej dla tej łąki przez eksperta botanika*. Ekspert podczas wizyty na łące stwierdził występowanie kaczeńców, jaskrów, turzyc i innych roślin typowych dla tradycyjnych łąk wilgotnych i z tego względu zakwalifikował łąkę jako odpowiednią do wariantu 4.5 Pónaturalne łąki wilgotne. Ten wariant oznacza m.in., że pierwszy pokos Pan Michał będzie mógł wykonać nie wcześniej niż 15 czerwca, a koszenie odbywać się będzie od środka do zewnątrz łąki. łąka ta ma 1,5 ha, więc za dokumentację pan Michał zapłacił 1000 zł, które zostanie mu zwrócone wraz z pierwszą wypłatą rolnośrodowiskową. Ponadto po objęciu łąki wariantem 4.5 Pan Michał otrzyma 1450 zł/rok/ha, czyli za 1,5 ha = 2175 zł rocznie.

a ponadto, inne pakiety Programów Rolnośrodowiskowych:

4. **Objęcie całego gospodarstwa pakietem Rolnictwo Zrównoważone,** co oznacza m.in. opracowanie i stosowanie zrównoważonego planu nawozowego w całym gospodarstwie oraz zaplanowanie i przestrzeganie prawidłowego doboru i następstwa roślin w płodozmianie na polu uprawnym Decydując się na ten pakiet Pan Michał otrzyma 450 zł/ha gruntu x 6,7 ha = 3015 zł rocznie.
5. **Skorzystanie z pakietu 6 - Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich,** ze względu na to, że Pan Michał hoduje bydło czerwone, które należy do starej, rodzimej polskiej rasy. W tym pakiecie Pan Michał może otrzymać 1150 zł za sztukę krowy polskiej czerwonej na rok, czyli 1150 zł x 4 = 4600 zł rocznie.

* zasady korzystania z pomocy ekspertów są nieco szerzej omówione na stronie 6

Doradca rolnośrodowiskowy wraz z Panem Michałem sporządzili plan rolnośrodowiskowy na okres 5 lat, uwzględniający objęcie:

- 4 ha pastwiska pakietem 3.1 Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach,
- 1 ha wariantem 3.2 Ochrona siedlisk lęgowych ptaków,
- 1,5 ha pakietem 4 Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych,
- 6,7 ha gospodarstwa pakietem 1 Rolnictwo zrównoważone,
- 4 sztuki bydła polskiego czerwonego pakietem 6 Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich.

Pan Michał spełnia wszystkie warunki niezbędne do przystąpienia do Programu Rolnośrodowiskowego:

- gospodaruje na powierzchni powyżej 1 ha,
- posiada plan rolnośrodowiskowy sporządzony razem z doradcą rolnośrodowiskowym,
- zobowiązał się do stosowania wymogów pakietów rolnośrodowiskowych określonych w planie rolnośrodowiskowym przez 5 lat,
- zobowiązał się do przestrzegania podstawowych zasad dobrego gospodarowania,
- będzie prowadził zapisy dotyczące użytkowania łąk, pastwiska i pola uprawnego, przez okres 5 lat.

Ile zarobi na dopłatach pan Michał?

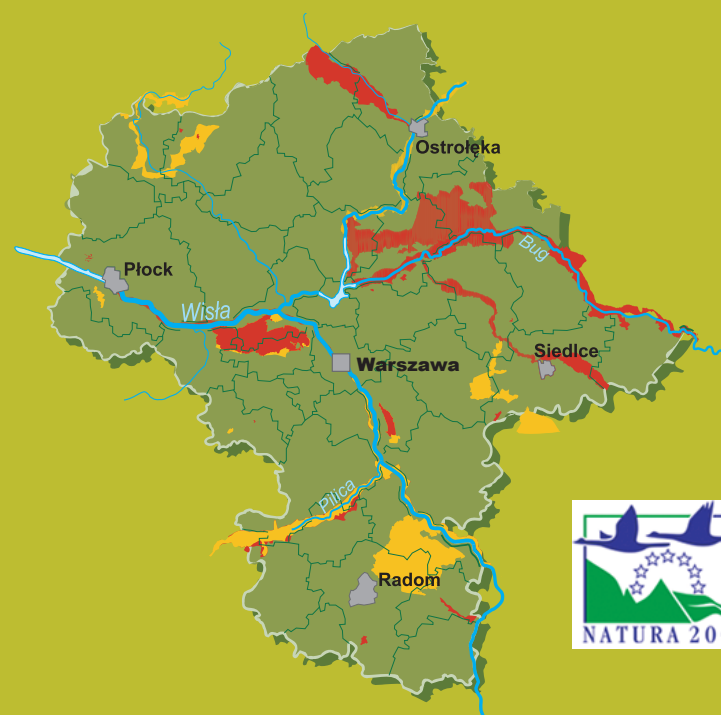
4 ha pastwiska x 500 zł/ha	2000 zł/rok
1 ha łąki x 1600 zł/ha	1600 zł/rok
1,5 ha łąki x 1450 zł/ha	2175 zł/rok
6,7 ha gospodarstwa x 450 zł/ha	3015 zł/rok
4 krowy x 1150 zł/rok	4600 zł/rok
Suma dopłat rocznie	13390 zł/rok
Suma dopłat przez 5 lat za 6,7 ha	66950 zł przez 5 lat

Powyższe dopłaty rolnośrodowiskowe Pan Michał może połączyć z innymi dopłatami wspierającymi działalność rolniczą, np. dopłatami bezpośrednimi, uzupełniającymi, a także z dopłatami do gospodarstw leżących w strefie tzw. Obszarów o Niekorzystnych Warunkach gospodarowania (ONW).

Ponadto, ponieważ gospodarstwo Pana Michała leży na obszarze Natura 2000, wszystkie dopłaty rolnośrodowiskowe za pakiety wspierające ochronę cennych siedlisk (pakiet 4) oraz ochronę siedlisk lęgowych ptaków (3.2) są podwyższone o 20%. Suma dopłat rolnośrodowiskowych, dodatku za obszar Natura 2000, dopłat bezpośrednich i ONW wygląda następująco:

Suma dopłat rolnośrodowiskowych rocznie	13390 zł/rok
Dopłaty za obszar Natura 2000 (20% dopłat do wariantu 3.2 i 4.5)	755 zł/rok
Dopłaty bezpośrednie: 6,7 ha gospodarstwa x 276,28 zł	1851,10 zł/rok
Dopłaty uzupełniające: 6,5 ha łąk x 313,45 zł	2037,42 zł/rok
Dopłaty ONW I Nizinne: 6,7 ha x 179 zł	1199,30 zł/rok
Suma wszystkich dopłat rocznie	19232,80 zł/rok
Suma wszystkich dopłat przez 5 lat za 6,7 ha	96164 zł przez 5 lat

Europejska sieć obszarów chronionych Natura 2000 na Mazowszu

- Obszary Natura 2000 zatwierdzone
- Obszary Natura 2000 proponowane

Obszary Natura 2000 to europejska forma ochrony przyrody. Chronione są tam unikalne i ginące gatunki roślin i zwierząt oraz ich siedliska.

Jeśli gospodarstwo leży na obszarze Natura 2000 dopłaty rolnośrodowiskowe są o 20% wyższe.

Gdzie szukać ekspertów i doradców rolnośrodowiskowych na Mazowszu

Ekspertów ornitologów i botaników można szukać m.in. w organizacjach pozarządowych np.:

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP)	ul. Puławska 46/12, 02-599 Warszawa	(0 22) 845 23 98	www.otop.org.pl
Towarzystwo Przyrodnicze Bocian	ul. Jagiełły 10, 08 110 Siedlce	(0 25) 632 77 78	www.bocian.org.pl
Stowarzyszenie Chrońmy Mokradła (CMok)	ul. Raszyńska 32/44 m. 140, 02-026 W-wa	(0 22) 498 18 99	www.cmok.free.ngo.pl
Klub Przyrodników	ul. 1 Maja 22, 66-200 Świebodzin	(0 68) 382 82 36	www.lkp.org.pl
World Wild Fund WWF Polska	ul. Wiśniowa 38, 02-520 Warszawa	(0 22) 849 84 69	www.wwf.pl
Północnopodlaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (PTOP)	ul. Ciepła 17, 15-471 Białystok	(0 85) 664 22 55	www.ptop.org.pl

Doradców rolnośrodowiskowych można szukać m.in. w Powiatowych Zespołach Doradztwa Rolniczego:

Oddział Warszawa	PZD Nowy Dwór Mazowiecki	ul. Ogrodnicza 6, 05-180 Pomiechówek	(0 22) 785 40 33
	PZD Legionowo	ul. Modlińska 102, 05-110 Jabłonna	(0 22) 782 42 29
	PZD Wołomin	ul. Legionów 78, 05-200 Wołomin	(0 22) 787 08 30
	PZD Warszawski Zachodni	ul. Poznańska 129/133, 05-850 Ożarów Mazowiecki	(0 22) 733 73 80
	PZD Pruszków	ul. Pszczelińska 99, 05-840 Brwinów	(0 22) 729 72 54
	PZD Piaseczno	ul. Ludowa 1, 05-500 Piaseczno	(0 22) 756 81 26
	PZD Otwock	ul. Androlliego 80, 05-400 Otwock	(0 22) 788 88 11
Od. Płock	PZD Sierpc	ul. Piastowska 40, 09-200 Sierpc	(0 24) 275 17 01
	PZD Płock	ul. Zglenickiego 42 D, 09-411 Stara-Biała	(0 24) 262 99 30
	PZD Gostynin	ul. 3 Maja 43 b, 09-500 Gostynin	(0 24) 235 36 27
Oddział Ostrołęka	PZD Przasnysz	ul. Piłsudskiego 75, 06-300 Przasnysz	(0 29) 756 41 53
	PZD Ostrołęka	ul. Targowa 4, 07-410 Ostrołęka	(0 29) 760 03 69
	PZD Maków Mazowiecki	ul. Moniuszki 6, 06-200 Maków Mazowiecki	(0 29) 71 71 397
	PZD Wyszaków	ul. I Armii Wojska Polskiego 171, 07-200 Wyszaków	(0 29) 742 50 03
	PZD Ostrów Mazowiecka	ul. Wiejska, 07-300 Ostrów Maz.	(0 29) 746 20 12
Od. Bielice	PZD Grodzisk Mazowiecki	ul. Daleka 11a, 05-825 Grodzisk Mazowiecki	(0 22) 734 21 62
	PZD Sochaczew	Bielice, 96-500 Sochaczew	(0 46) 861 80 48
	PZD Żyrardów	ul. 1 Maja 41, 96-300 Żyrardów	(0 46) 855 26 51
Od. Poświętne w Płońsku	PZD Ciechanów	ul. Moniuszki 17, 06-400 Ciechanów	(0 23) 673 33 38
	PZD Płońsk	ul. Sienkiewicza 11, 09-100 Płońsk	(0 23) 663 07 55
	PZD Mława	ul. Narutowicza 19, 06-500 Mława	(0 23) 655 29 30
	PZD Pułtusk	ul. Mickiewicza 22A, 06-100 Pułtusk	(0 23) 692 11 86
	PZD Żuromin	Pl. Piłsudskiego 3, 09-300 Żuromin	(0 23) 657 24 99
Oddział Siedlce	PZD Garwolin	ul. Staszica 10, 08-400 Garwolin	(0 25) 682 29 00
	PZD Łosice	ul. Kolejowa 23, 08-200 Łosice	(0 83) 357 26 65
	PZD Mińsk Mazowiecki	ul. Huberta 37, 05-300 Mińsk Mazowiecki	(0 25) 758 45 51
	PZD Siedlce	ul. Kazimierzowska 21, 08-110 Siedlce	(0 25) 632 87 40 w. 51
	PZD Sokołów Podlaski	ul. Repkowska 49, 08-300 Sokołów Podlaski	(0 25) 781 67 33
	PZD Węgrów	ul. Mickiewicza 12, 07-100 Węgrów	(0 25) 792 01 57
Oddział Radom	PZD Białobrzegi	ul. Rzemieślnicza 51, 26-800 Białobrzegi	(0 48) 613 22 94
	PZD Grójec	ul. Mogielnicka 28, 05-600 Grójec	(0 48) 664 32 31
	PZD Kozienice	ul. Spokojna 4, 26-900 Kozienice	(0 48) 611 05 08
	PZD Lipsko	ul. 1 Maja 2, 27-300 Lipsko	(0 48) 378 20 15
	PZD Przysucha	ul. Radomska 24, 26-400 Przysucha	(0 48) 675 25 95
	PZD Radom	ul. Chorzowska 16/18, 26-600 Radom	(0 48) 365 69 52
	PZD Szydłowiec	ul. Targowa 6, 26-500 Szydłowiec	(0 48) 617 16 56
	PZD Zwoleń	ul. Słowackiego 2, 26-700 Zwoleń	(0 48) 676 31 40

Inne miejsca gdzie można znaleźć doradców rolnośrodowiskowych:

Centrum Doradztwa Rolniczego	ul. Pszczelińska 99, 05-840 Brwinów	(0 22) 729 66 34-38
Centrum Doradztwa Rolniczego	ul. Chorzowska 16/18, 26-600 Radom	(0 48) 365 69 00
Mazowiecki ODR w Warszawie	ul. Czereśniowa 98, 02-456 Warszawa	(0 22) 863 25 95
Mazowiecka Izba Rolnicza	ul. Żółkiewskiego 17, 05-075 Warszawa Wesoła	(0 22) 773 55 29
Związek Młodzieży Wiejskiej	ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa	(0 22) 826 11 68
Stowarzyszenie Chrońmy Mokradła (CMok)	ul. Raszyńska 32/44 m. 140, 02-026 Warszawa	(0 22) 498 18 99
Światowa Unia Ochrony Przyrody (IUCN)	ul. Zwirki i Wigury 93, 02-089 Warszawa	0 601 389 024
Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP)	ul. Puławska 46/12 02-599 Warszawa	(0 22) 845 23 98

Pełna lista doradców rolnośrodowiskowych znajduje się na stronie: www.cdr.gov.pl

Opracowanie graficzne broszury
www.studiolokal.pl

opracowanie merytoryczne broszury
Stowarzyszenie Chrońmy Mokradła
ul. Raszyńska 32/44 m. 140,
02-026 Warszawa
tel. 022 498 18 99,
fax 022 499 72 15
free.ngo.pl/cmok, www.bagna.pl

Broszurę opracowano na podstawie projektu Programu Rolnośrodowiskowego 2007-2013 udostępnionego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Stan na październik 2006 roku. W wyniku dalszych konsultacji Programu Rolnośrodowiskowego 2007-2013 niektóre wymogi i płatności mogą ulec zmianie.

Wydawnictwo opracowano w ramach projektu Life Nature „Ochrona i poprawa jakości siedlisk rzadkich motyli podmokłych łąk półnaturalnych”. Druk sfinansowano ze środków budżetu Województwa Mazowieckiego w ramach „Programu rozwoju rolnictwa ekologicznego na Mazowszu”.